

Subjekt

Význam delfské výzvy „Poznej sám sebe“ dostává novou – a snad se smíme domnívat, že pravou – váhu teprve s objevem „subjektu“ ve smyslu, jaký mu byl přisouzen v klasické německé filosofii. Subjekt v tomto smyslu musel být teprve objeven, a to v protisměru a přímo v rozporu s celou dosavadní evropskou myšlenkovou tradicí a její pojmovou výbavou. Nedovedeme dohlédnout, vede-li k objevu subjektu ještě jiná cesta než ta, o které svědčí evropské dějiny; zároveň však nemůžeme něco takového ani vyloučit. V evropských myšlenkových dějinách nicméně k objevu „subjektu“ jako filosofického problému došlo v několika základních krocích, vesměs inspirovaných křesťanskou resp. původně hebrejskou myšlenkovou tradicí. Objevem mimořádné důležitosti bylo Leibnizovo rozlišení niternosti a vnějšku (přičemž je třeba pamatovat na základní chybu, jíž bylo příliš radikální přerování jakýchkoliv přímých souvislostí mezi nimi). Zrušení přímého vztahu mezi niterností a vnějškem bylo napraveno německou pokantovskou filosofií, zejména pak pojetím Hegelovým. Tak se objevuje problém subjektu v novém kontextu a v nové perspektivě. Je třeba pojmut subjekt jako skutečnost niternou, která je vybavena schopností se ve svých akcích zvnějšňovat, aniž by tím však (nutně) ztrácela svou původní niternou povahu. Hranici mezi niterností a vnějškem dovede subjekt překračovat v obojím směru, tj. dovede svou niterně založenou aktivitou pronikat navenek, aby ovlivnil vnější skutečnosti (které nejsou součástí ani složkou jeho vlastního vnějšku, ale dovede se ze svých zvnějšnění vracet opět k sobě, a to s novými zkušenostmi, jakých by nemohl nabýt bez zvnějšňování ve svých aktivitách). Kantovi se ještě zdálo, že buď vůbec nelze nebo že se ještě nezdařilo řádně ustavit pojem subjektu; to se pak nutně stalo výzvou dalším filosofům. A vlastně to zůstává výzvou dodnes. Subjekt důsledně chápaný jako skutečnost niterná musí být ergo chápán jako non-objekt, jako ne-předmět. A tím je vlastně problematizována celá dosavadní filosofická tradice, těsně spjatá s tzv. předmětným resp. zpředměťujícími myšlením. Až dosud převládal předsudek, že nelze chápat cokoliv jinak, než že to učiníme „předmětem“, tj. tak, že to myšlenkově uchopíme za pomoci a prostřednictvím zpředmětnění. Rozpoznání nutnosti tématizovat subjekt novým způsobem, tj. tak, že z něho neděláme předmět (jímž nepochybně není), otvírá novou cestu přístupu ke skutečnostem a skutečnosti vůbec, neboť se začíná ukazovat, že ryze předmětná „skutečnost“ je vždy pouhou konstrukcí, jež nemůže plně vystihnout nic vpravdě skutečného (ať už jde o skutečnost konkrétní – či konkrescentní – nebo o tzv. ryzí nepředmětnost).

(Písek, 941228-1.)